

Pratarmė

Dvidešimt trečiasis *Colloquia* numeris formavosi kaip daugiašalio, daugiaaspekčio pokalbio apie literatūrą galimybė, nes pokalbininkų ratas šįsyk išskirtinai margatautis. Šio numerio medžiagai būdingas siekis plėsti liuanistikos objekto ribas ir žvalgyti naujas teritorijas, į refleksijos lauką įtraukiant daugiau užsienio kolegų darbų (tai pavyko talkinant redkolegijos narei Brigitai Speičytei). Pažymėtina ir pačių lietuvių orientacija į platesnius teorinius bei sociokultūrinius kontekstus. Publikacijose pulsuojantis lietuvių ir užsienio mokslininkų polilogas skatina adekvatesnę mūsų savivoką, aktualizuoja paribio, kaukės, tautinio bei moters tapatumo, dvikalbės sąmonės, kitoniškumo, tarpkultūrinio išverčiamumo problemas. Žvilgsnis iš šalies padeda atsirasti nuostatai, kad tapatybės suvokimas per skirtį (ne per panašumą) yra netgi produktyvesnis.

Teorinio diskurso įtampą ir preciziją palaiko Dalios Satkauskytės straipsnis, detalai atskleidžiantis dviejų garsių semiotikų – Jurijaus Lotmano ir Algirdo Juliaus Greimo angažuotą, bet skirtingų aplinkybių nulemtą polemiką su tradicine literatūrologija (*Literaturwissenschaft*). Užsienio tyrėjų įžvalgos ypač pasitarnauja klasikos interpretacijoms atnaujinti. Ramunė Bleizgienė, pasiremmdama Lisos Appignanesi XIX a. pabaigos Vakarų Europos bei Amerikos moterų psichikos ligų tyrimais, įžvalgiai aprašo Gabrielės Petkevičaitės–Bitės „silpnų nervų“ sindromą kaip į viešumą einančios moters komplikuoto tapatumo išraišką.

Komparatyvines aspiracijas puoselėjančiuose darbuose visada džiugina netikėtas lyginimo objektų pasirinkimas. Ne mažiau svarbus ir bendrasis lyginimo pagrindas. Lenkaitės Joannos Tabor straipsnyje tai – vidujybę slepiantis kaukės simbolis. Gretindama lenkų modernizmo dailininko Witoldo Wojtkiewicziaus ir lietuvių prozininko Jurgio Savickio kūrybą, autorė įdomiais rakursais apibūdina kaukės teorinę sampratą, pateikia šio simbolio gradaciją (aktorius, vaidmuo, marionetė, kaukės kaukė). Retu metodologiniu veiksmingumu pasižymi šiuolaikinei literatūrai skirtas Rimos Bertašavičiūtės tyrimas. Kritikų kartojama bendra frazė, kad Sigitio Parulskio *Doriforė* esąs romanas apie rašymą, pagrindžiama šiame straipsnyje atlikta uolia struktūrine analize: intertekstualumo teorija ir Gérard'o Genette'o naratologijos modeliai funkcionaliai veikia, o nėra tik retorinė širma, kaip kad pasitaiko jaunų mokslininkų darbuose.

Kaip užčiuopti verčiamo į kitą kalbą kūrinio esmę ir įsiskverbti į svetimą kultūrą? Ispanakalbės literatūros vertimo patirtį turinti Wisconsin universiteto profesorė emeritė Birutė Ciplijauskaitė suinteresuotai gilinasi į vertimo subtilybes, akcentuoja vertėjo intuciją, o giluminės kūrinio struktūros atpažinimą laiko svarbesniu už žodinio lygmens perteikimą. Anot autorės, jei verčiami tik žodžiai, o ne poezija, lengva pasiklysti ir vietoj „traduttore“ (vertėjo) virsti „traditore“ (išdaviku). Vertimų konkretikai skirtame šveicaro Ekkehardo Wolfgango Borntträgerio straipsnyje lietuviai atsiduria leidybinės industrijos lauke: čia rasime daug empirinių duomenų, suklasifikuotos iškalbės statistikos, informacijos apie tarpkultūrinį literatūrų komunikavimą.

Publikacija iš sovietmečio zonos – Laimos Arnatkevičiūtės tekstologinis etiudas apie Juozo Paukštelio romano *Kaimynai* antrąjį, pokarinį, leidimą (1956) – pratęsia žurnalui tradicinę sovietmečio kultūros anomalijų (šiuo atveju – tekstų klastojimo) temą.

Apvalaus stalo diskusijos dalyviai, svarstantys literatūros sociologijos atgimimo būtinybę, siūlo naujas metodologines prieigas, kaip antai, vertikalės sociologijoje konceptą arba lyrinę sociologiją. Sociokultūriniai akcentai būdingi ir recenzijų rubrikos autoriams, kadangi daugumos aptariamų knygų tyrimo objektai yra tapę nebe patys literatūros tekstai, o užtekstiniai literatūros lauko veiksniai ar bendresnių kultūrologinių temų svarstybos. Analitiška recenzija apie atsiminimų knygą mūsų padangėje yra retenybė. Solveiga Daugirdaitė skvarbo Jurgos Ivanauskaitės gyvenimo ir asmenybės kontekstus nestokodama kritiško žvilgsnio į jų atspindį memuaristų sąmonėje. Recenzuodama Viktorijos Daujotytės monografiją apie poetą Joną Strielkūną, Elena Baliutytė konstatuoja ne tiek eilėraščių audinio analizę, kiek poeto kūrybinės sąmonės rekonstrukciją. Brigita Speičytė kvalifikuotai atremia lenkų tyrėjo Paweło Bukowieco monografijos (prilygstančios XIX a. pirmojo trečdaliao lietuvių literatūros istorijai) kai kuriuos diskutuotinus teiginius dėl polonistikos paribyje regimų lietuvių rašytojų. Tapatybės labilumas bei sąsajos su sociumu randa išskyla ir Nerijui Brazauskui aptariant VPU dėstytojų kolektyviniame rinkinyje pateiktas tapatybės apibrėžtis (prigimtinė, pasirenkama, konstruojama, kalbinė, religinė, tautinė, regioninė, krizinė, subjektyvioji etc.). Kiek ir kokių pavidalų gali turėti velnio tapatybė lietuvių ir latvių folklore bei literatūroje, sužinome iš Ewos Stryczyńskos-Hodyl monografijos pristatymo.

Pokalbių skiltyje Donata Mitaitė kalbina autoritetingąjį Viačeslavą Ivanovą – Maskvos universiteto Pasaulinės kultūros instituto direktorių, Los Angeles

universiteto profesorių (drauge su bičiuliu Vladimiru Toporovu daug nusipelnusių baltų mitologijai ir kalbotyrai). Pašnekovo teigimu, amerikiečiams būdingas begalinis temų susiskaidymas ir susmulkėjimas esąs neperspektyvus. Ilgimasi sintezuojančiai rusų filologinei kultūrai būdingo užmojo, o literatūrologijos ateitis siejama su grįžtančiu dėmesiu meninei formai.

„Nuomonių domino“ šįkart svarstomas kiekvienam mokslininkui opus akademinio rašymo normatyvumo ir net prasmės klausimas. Gražinkim mūsų darbus malonumo principą ir komunikavimo džiaugsmą, siūlo Loreta Jakonytė ir manifestiniu „nesivaržykim!“ apeliuoja į kiekvieno mokslininko kūrybiškumą. Kad bent retsykais virš formaliųjų kriterijų prasklęstų mūzos!

JŪRATĖ SPRINDYTĖ